

УДК 343.982.4

Д. К. Чередніченко, начальник

Головного експертно-криміналістичного центру
Державної прикордонної служби України

О. В. Ананьїн, кандидат технічних наук,

старший науковий співробітник, старший офіцер
відділення методичного забезпечення та планування
Головного експертно-криміналістичного центру
Державної прикордонної служби України

ЕЛЕМЕНТИ ЗАХИСТУ СУЧАСНИХ ПАСПОРТНИХ ДОКУМЕНТІВ, ЩО НАДАЮТЬ ПРАВО ІНОЗЕМЦЯМ НА ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ, ТА ХАРАКТЕРНІ СПОСОБИ ЇХ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ

Розглянуто елементи захисту сучасних паспортних документів, які використовують у різних країнах Європейського Союзу і які надають право іноземцям на перетинання державного кордону України, та характерні способи їх підробок, виявлені Державною прикордонною службою України упродовж 2017 року.

Ключові слова: елементи захисту документів, підробка документів, способи підробки паспортних документів, новітні технології.

Рассмотрены элементы защиты современных паспортных документов, которые используются в разных странах Европейского Союза и которые дают право иностранцам на пересечение государственной границы Украины, и характерные способы их подделок, выявленные Государственной пограничной службой Украины на протяжении 2017 года.

Ключевые слова: элементы защиты документов, подделка документов, способы подделки паспортных документов, новейшие технологии.

The security elements of modern passport documents, which are used in the different countries of European Union and characteristic methods of their imitations, which were found out State border guard service of Ukraine during 2017 year, are considered. Materials of the article touch expert practice in relation to researching of passport documents, which give a right foreigners on crossing of state border of Ukraine.

Key words: security elements of documents, falsification of documents, methods of falsification of passport documents, new technologies.

Протидія транснаціональній організованій злочинності на державному кордоні належить до основних напрямів державної політики з питань національної безпеки та євроінтеграції України. Одним з найпоширеніших засобів реалізації загрози

терористичної діяльності, торгівлі людьми, нелегальної міграції тощо є використання підроблених паспортних документів. Відповідно, однією з вимог сучасності щодо боротьби із зазначеними загрозами є налагодження ефективного забезпечення судово-експертної діяльності органів (підрозділів) Державної прикордонної служби України. Важливу роль у якісному проведенні судово-технічної експертизи паспортних документів, зокрема щодо точності висновків та посилення доказової цінності її результатів, відіграє аналіз інформації про наявні та нові способи підроблення документів.

Проблеми, пов'язані із захистом різних видів документів від підроблення та способами їх виявлення, досліджували І. В. Білоус, Г. Р. Богапов, Б. С. Болотський, О. В. Воробей, О. Ф. Дьяченко, А. В. Іщенко, О. Л. Кобилянський, В. П. Колонюк, О. А. Леві, В. Є. Ляпичев, С. М. Науменко, В. А. Орловський, С. Д. Павленко, Л. Л. Патик, Л. С. Тальянчук, Н. В. Тутецька, Ю. Б. Форіс та інші. Проте проблематиці, пов'язаній із захистом іноземних паспортних документів (що посвідчують особу та надають право на перетинання державного кордону) від підроблення, у сучасній науковій літературі приділено недостатньо уваги.

Потреба в постійному аналізі характерних ознак підробок, які виявляють, зумовлена стрімким розвитком поліграфічних засобів, виникненням нових способів і методів підроблення. Такий аналіз сприяє вдосконаленню елементів захисту в паспортних та інших документах, що надають право на перетинання державного кордону.

Слід зазначити, що упродовж минулого 2017 року спостерігалось збільшення пасажирського потоку через державний кордон України, зокрема прикордонники оформили перетинання кордону 97 млн осіб (збільшення на 9 % порівняно з 2016 роком) [1]. На збільшення фактів виявлення паспортних документів з ознаками підроблення в пунктах пропуску через державний кордон певним чином вплинуло отримання Державною прикордонною службою України доступу до баз даних Інтерполу в 126 міжнародних і міждержавних пунктах пропуску. Це дало змогу упродовж 2017 року виявити майже 2 тис. розшукуваних осіб та понад 600 паспортних документів з ознаками підроблення (у 2016 році — 473) [2].

Метою статті є викладення результатів дослідження в межах експертної практики елементів захисту сучасних паспортних документів, які використовують у різних країнах Європейського Союзу і які надають право іноземцям на перетинання державного кордону України, та характерних способів їх підробок, виявлених підрозділами охорони державного кордону упродовж 2017 року.

В основу цього дослідження покладено узагальнену інформацію від органів охорони державного кордону (200 інформаційних повідомлень), іноземних держав і міжнародних організацій (агенцій), з якими прикордонне відомство України здійснює обмін відкритою інформацією про виявлені підроблені документи на право перетинання державного кордону [3].

Результати аналізу статистичних даних судово-експертного забезпечення прикордонного відомства України упродовж 2015—2017 років свідчать про наявність значної кількості фактів виявлення документів, які містили ознаки підроблення: у 2015 році Головним експертно-криміналістичним центром Державної прикордонної служби України проведено 1194 судових експертиз та експертних досліджень; у 2016 році — 1214; у 2017 році — 1132.

Аналіз сучасних елементів захисту паспортних документів свідчить про їх ефективність і можливість їх об'єктивної та однозначної ідентифікації за допомогою спеціальних техніко-криміналістичних приладів.

На рис. 1, 2 наведено результати судово-експертної діяльності Головного експертно-криміналістичного центру Державної прикордонної служби України за 2017 рік щодо встановлення фактів повного та часткового підроблення паспортних та інших документів (під час проведення 1132 судових експертиз та експертних досліджень).



Рис. 1. Результати судово-експертної діяльності щодо виявлення повного підроблення паспортних та інших документів за 2017 рік

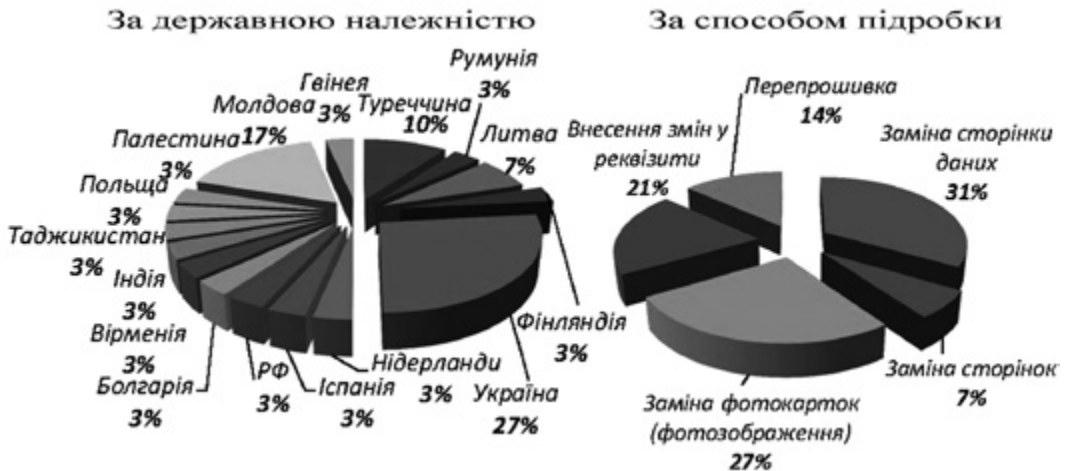


Рис. 2. Результати судово-експертної діяльності щодо виявлення часткового підроблення паспортних та інших документів за 2017 рік

Як свідчить аналіз, у 2017 році найбільшу загрозу потрапляння в Україну нелегальних мігрантів шляхом використання підроблених паспортних документів становили вихідці з країн Близького Сходу, Африки, Азії, СНД.

Упродовж 2017 року до Головного експертно-криміналістичного центру Державної прикордонної служби України надійшли зразки нових паспортних докумен-

тів, уведені Австрією, Бельгією, Ватиканом, Німеччиною, Фінляндією, Туреччиною, Швейцарією, з новими, більш ефективними елементами захисту, які суттєво ускладнюють їх фальсифікацію (лише сторінки даних містять у собі понад 10 елементів захисту). Доцільно докладніше ознайомитися з основними сучасними елементами захисту паспортних документів деяких держав Європейського Союзу. На рис. 3, 4, 5 наведено приклади таких елементів паспортів громадян Фінляндії, Німеччини та Швейцарії.



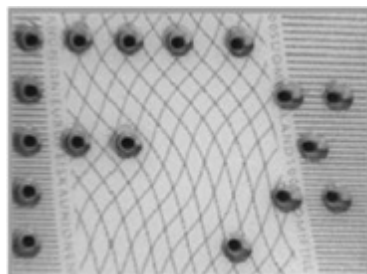
Сторінку даних виконано з полікарбонатного матеріалу



Змінні реквізити та фотозображення нанесено з використанням лазерного гравіювання; дату народження — тактильного лазерного гравіювання



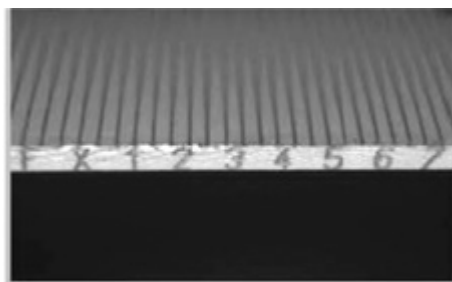
Дубльоване фотозображення виготовлено з використанням технології TLI



Номер бланка документа нанесено з використанням лазерної перфорації з 1 сторінки по правий форзац



Дубльоване фотозображення на 3 сторінці виконано з використанням мікродруку

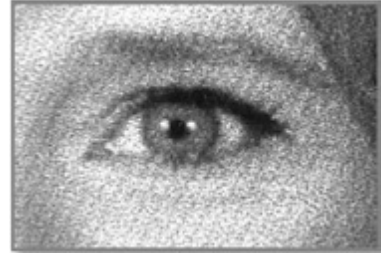


Номер паспорта дубльовано на торці сторінки даних з використанням мікродруку

Рис. 3. Паспорт громадянина Фінляндії



Сторінку даних виконано з полікарбонатного матеріалу



Фотозображення нанесено з використанням технології InnoSek Fusion¹



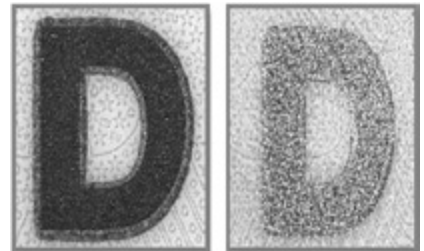
Фонову сітку виконано офсетним друком з використанням мікродруку



Зображення дубльованого фото виконано з використанням Ідентиграми (Identigram)



Дубльоване фотозображення та дату народження пред'явника документа нанесено за допомогою технології оптично-змінного лазерного зображення на звороті сторінки



На сторінці даних використано оптично-змінні фарби

Рис. 4. Паспорт громадянина Німеччини

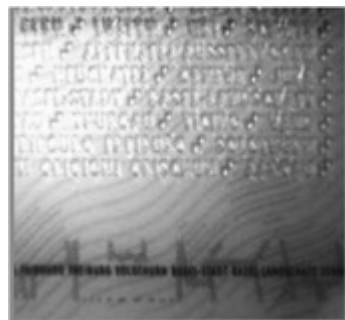
¹ InnoSek Fusion — новітня технологія кольорового струйного друку, яку використовують для нанесення зображення під час персоналізації документів, виготовлених з полікарбонату.



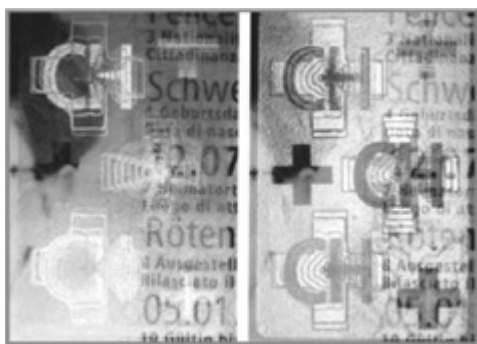
Сторінку даних виконано з полікарбонатного матеріалу



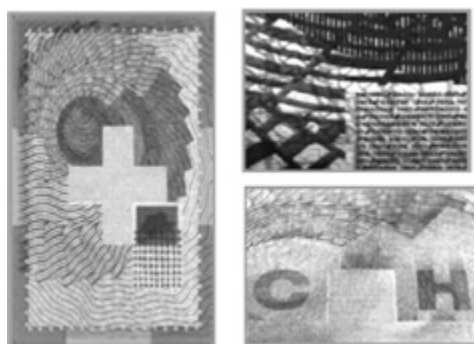
Дубльоване фотозображення у
проникному світлі



Мікротекст на сторінці даних нанесено шляхом
рельєфного тиснення по ламінаці



Кінеграму використано як елемент
захисту з метою унеможливлення
зміни персональних даних та фото



На форзацах паспорта використано такі
елементи захисту:

- оптично-змінні фарби;
- приховане зображення;
- візерунок і мікротекст — з використанням металографії

Рис. 5. Паспорт громадянина Швейцарії

Докладне вивчення елементів захисту в сучасних паспортних документах свідчить про те, що їх неможливо відтворити без використання спеціального обладнання. Водночас вони дають змогу навіть візуально, без використання спеціальних приладів виявити ознаки підроблення в паспортному документі. З огляду на зазна-

чене спеціальні знання щодо зразків паспортних документів та елементів їх захисту дуже важливі для перевірки цих документів під час проведення прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон.

Найзахищенішими сторінками паспортів є форзаци книжних блоків. Широко використано дубльовані фотозображення пред'явника документа на окремих сторінках (крім сторінки даних). Так, у деяких документах інформацію про пред'явника продубльовано на третій сторінці паспорта з використанням флюорисцентної фарби.

Як свідчить аналіз проведених упродовж 2017 року Головним експертно-криміналістичним центром Державної прикордонної служби України експертиз документів, які надають іноземцям право на перетинання державного кордону України, правопорушники здебільшого застосовують часткове підроблення документів, а саме заміняють сторінку даних (паспорти Болгарії, Індії, Іспанії, Литви, Нідерландів, Росії, Румунії, Туреччини, Фінляндії). Крім того, поширені випадки заміни сторінок документів (паспорти Вірменії, Туреччини); заміни фотокарток (фотозображення) пред'явників (паспорти Литви, Польщі, Таджикистану); унесення змін у реквізити документів (паспорти Гвінеї, Молдови, Палестини); перепрошивки бланка (паспорти Молдови).

Згідно з повідомленнями, що надходять від органів охорони державного кордону, найбільше підробляють паспорти Ізраїлю, Іспанії, Італії, Молдови, Німеччини, Румунії, Туреччини, Франції. Водночас трапляється багато випадків часткового підроблення паспортів громадян України (особливо у східних регіонах України, меншою мірою — у південних). Як було встановлено, їх видавали на тимчасово окупованій території АР Крим і в окремих районах Донецької та Луганської областей.

Основними способами підроблення документів залишаються: механічне підчистлення тексту, його витравлювання (знебарвлення); дописування та виправлення в рукописному тексті; додруковування та виправлення в машинописному тексті; заміна аркушів документа; заміна фотозображення [4].

За інформацією, отриманою від прикордонних відомств іноземних держав, у країнах Європейського Союзу виявляють підроблені паспорти громадян США, Канади та Туреччини, виконані шляхом повного підроблення з якісною імітацією усіх елементів захисту.

У статті викладено відомості лише про деякі елементи захисту, виконані із застосуванням новітніх технологій під час виготовлення паспортних документів. Зрозуміло, що ці відомості не вичерпують усього обсягу інформації про наявні способи підроблення документів та ознаки їх виявлення, адже наразі крім традиційних способів і видів друку, які використовують для захисту документів від підроблення з метою надання нових захисних властивостей поліграфічній продукції, можуть використовувати і спеціальні способи друку, які постійно вдосконалюються та оновлюються. Варті уваги дослідників, зокрема, такі новітні технології, як елкографія, Screen Taglio, Бінтагліо (ООО «Н.Т.ГРАФ») тощо [5, с. 99].

Зрозуміло, що досягти подібності підробленого документа та оригіналу можна лише застосувавши спеціальні матеріали та засоби: шрифти, спеціальний папір, сучасне друкарське обладнання тощо. А отже, виготовлення підробленого документа потребує залучення значних коштів та великих затрат часу [6, с. 37].

Таким чином, можна погодитися із загальноприйнятим твердженням, що сучасні засоби захисту документів залишаються багатофункціональними об'єктами

та продовжують виконувати взаємозалежні функції, основними з яких є захист документа від фальсифікації, його ідентифікація, виявлення несанкціонованого доступу до документа та інформування про його походження та рух.

Як свідчить аналіз експертної практики в Державній прикордонній службі України, наразі в країнах Європейського Союзу відбувається подальший активний пошук дієвого механізму забезпечення захисту своїх паспортних документів від підроблення шляхом упровадження новітніх технологій, які на основі збалансованого набору способів друку, матеріалів, поєднання різних видів захисту максимально унеможливають їх підроблення.

Водночас аналітичні дослідження, у тому числі експертів європейських країн, свідчать на користь подальшого збільшення випадків використання викрадених паспортних документів. Спостерігатиметься подальше використання викрадених бланків паспортних документів для полегшення перетину кордону без значних затрат, зокрема на внесення змін у сторінку даних або виготовлення документів, близьких до зразка.

Попри ці дещо песимістичні прогнози, завжди є можливість визначити оптимальну стратегію дій органів (підрозділів) Державної прикордонної служби України щодо здійснення перевірки паспортних документів іноземців у пунктах пропуску через державний кордон.

У перспективі з метою збільшення якості проведення судово-технічної експертизи паспортних документів, які надають іноземцям право на перетинання державного кордону України, доцільно визначити пошук оптимального набору елементів захисту від підроблення та надання криміналістичної характеристики правопорушенням, що пов'язані з використанням завідомо підроблених документів.

Список використаної літератури

1. *Інфографіка* на сайті Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://dpsu.gov.ua/ua/news/INFOGRAFIKA-97-mln-osib-ta-mayzhe-21-mln-transportnih-zasobiv-prikordonniki-oformili-protiyagom-roku/>. — Назва з екрана.
2. *Півроку безвізу: 355 000 подорожуючих українців скористалися перевагами спрощеної системи* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dpsu.gov.ua/ua/news/pivroku-bezvizu-355-000-podorozhuyuchih-ukrainciv-skoristalisya-perevagami-sproshchenoi-sistemi/>. — Назва з екрана.
3. *Наказ* Адміністрації Державної прикордонної служби України від 02.03.2011 р. № 135 «Про обмін відкритою інформацією про виявлені підроблені документи та ознаки правопорушення».
4. *Методика* технічної експертизи документів / [укл. К. М. Ковальов, В. В. Коваленко]. — К. : ДНДКЦ МВС України, 2009. — 14 с.
5. *Воробей О. В.* Новітні способи друку для захисту документів від підробки / О. В. Воробей, К. В. Тимошенко // Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності : збір. матер. конф. (Київ, 25 лист. 2016 р.). / [редкол.: Кобилянський О. Л., Комаринська Ю. Б., Свобода Є. Ю.]. — К. : Навч.-наук. ін-т № 2 НАВС, 2016. — С. 97—100.
6. *Кобилянський О. Л.* Спеціальні засоби захисту документів від підробки: криміналістична характеристика / О. Л. Кобилянський // Криміналістичний вісник. — 2016. — № 2 (26). — С. 30—37.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2018 р.